

LUNDS
UNIVERSITET

Nationalekonomiska Institutionen
Lunds universitet

Ekonomisk policy och tillväxt i en transitionskontext: en studie av 25 realsocialistiska länder

Av

Kristoffer Bäckman och David Emtestam

Kandidatuppsats, juni 2005
Handledare: Pontus Hansson

Sammanfattning

De före detta realsocialistiska ekonomierna har de senaste 15 åren genomgått en omfattande transitionsprocess. I denna uppsats analyseras utvecklingen i länderna, mätt som BNP-tillväxt, med hjälp av variabler för ekonomisk policy. Analysen genomförs såväl teoretiskt, med utgångspunkt i den aktuella forskningslitteraturen, som empirisk-ekonometriskt med hjälp av den linjära regressionsmodellen.

Vi visar att de ekonomiska policyvariablerna inflation, näringsfrihet samt institutionell kvalitet påverkar den ekonomiska tillväxten men att resultaten inte enbart blir de av teorin förutspådda. Vidare diskuterar vi den speciella transitionskontext som de realsocialistiska ekonomierna utgör.

Slutligen för vi en diskussion kring policyimplikationerna av vår undersökning; om subdisciplinen transitionsekonomi betydelse för nationalekonomin; samt om en möjlig väg för vidare forskning.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	5
1.1 Om transition.....	5
1.2 Syfte och Frågeställning.....	6
1.3 Avgränsningar och metod.....	7
2. Historik.....	9
2.1 Att analysera den realsocialistiska ekonomin.....	9
2.2 Prissättning.....	10
2.3 Planering.....	10
2.4 Pengar som redovisningsenhet.....	12
2.5 Ägande - en avslutande kommentar om ägande under realsocialismen.....	13
3. Transitionen och dess förutsättningar.....	14
3.1 En övergång.....	14
3.2 Fall i output.....	14
3.3 Reformerna.....	15
3.4 Är transitionen över?.....	17
4. Teori och metod.....	18
4.1 Neoklassisk tillväxtteori.....	18
4.1.1 Arbetskraft och befolkning.....	18
4.1.2 Investeringar.....	19
4.1.3 Schooling.....	20
4.1.4 Initial BNP.....	20
4.2 Inflation.....	21
4.2.1 Inflation i transitionsekonomierna.....	21
4.2.2 Kopplingen mellan inflation och tillväxt.....	22
4.2.3 Inflation som policyindikator.....	22
4.3 Institutioner.....	23
4.3.1 Ett komplement.....	23
4.3.2 Teorins byggstenar.....	23
4.4 Liberalisering och ekonomisk tillväxt.....	25
4.4.1 Teoretiska argument bakom ökad näringsfrihet.....	25
4.5 Regressionsanalys.....	26
5. Analys.....	28
5.1 Operationalisering.....	28
5.2 Regression.....	30
6. Att problematisera tillväxtresultatet.....	34
6.1 BNP-måttet.....	34
6.2 Ginikoefficienten.....	34
6.3 Utvecklingen av inkomster och ekonomisk jämlikhet.....	36
6.4 Teori.....	36
6.5 Avslutande reflektioner om BNP-måttet.....	38
7. Slutdiskussion.....	39
8. Källförteckning.....	42

8.1 Publicerade källor.....	42
8.2 Statistik.....	44

1. Inledning

1.1 Om transition

Kommunistländerna, planekonomierna, östblocket, kommandoekonomierna, Comecon-länderna, andra Världen – de före detta socialistiska länderna i Öst- och Centraleuropa samt Sovjetunionens efterföljande ges många olika beteckningar inom forskningslitteraturen och media. Utan ambitionen att ge sig in i en polemik kring benämningen, väljer vi, delvis med stöd av Lavigne (1999, s. 3) att benämna dem ”de realsocialistiska länderna” (våra citattecken). Namnvalet bör inte ses som ett inslag i debatten om vad socialismen står för, utan som ett försök att använda en term som inte innebär ett konceptuellt ställningsstagande. Lavigne skriver (1999, s. 4) att:

”the ideology of the ‘really existing socialism’ had little to do with Marx or Lenin, from which only a few standard quotations were borrowed. // Actually, while ‘socialism’ was still an ideal for the Western left, nobody believed in the ideology of ‘real socialism’ in the East, moreover, nobody was supposed to believe, as long as the official behaviour conformed to the party standard.”

Den ideologiska dimensionen inom subdisciplinen transitionsekonomi utgör inte uppsatsens kärna, men förtjänar att kommenteras. I den akademiska kontexten representeras den ideologiska dimensionen i viss mån av de så kallade ”gradualist”-skolan respektive ”big-bang”-skolan. Det så kallade Washingtonkonsensuset (WC) är en viktig utgångspunkt. Framtaget av den Internationella Valutafonden (IMF) utgör WC en ekonomisk färdplan mot marknadsekonomi. Treenigheten stabilisering, privatisering och liberalisering utgör de ekonomiska grundpelarna (Roland, s. 343). Fokuseringen på åtgärder för att främja enbart dessa tre ekonomiska företeelser har under senare tid blivit utsatt för kritik (Ibid), och delvis banat väg för ett paradigmskifte i den transitionsekonomiska subdisciplinen, från big-bang- till gradualist-skolan (Roland 2000)

1. 2 Syfte och Frågeställning

I syfte att analysera inverkan från ekonomisk policy i de realsocialistiska transitionsekonomierna har vi formulerat följande frågeställning:

”Vilken har påverkan av ekonomisk policy varit på den ekonomiska tillväxten i de före detta realsocialistiska länderna?”

Med ekonomisk policy avses de för transitionsekonomierna i urvalet dominerande (Roland 2000, s. 343) målen stabilisering, liberalisering och privatisering samt det på senare år i akademiska transitionsekonomiska sammanhang uppmärksammade institutionell kvalitet. På en konkret nivå operationaliseras dessa som inflationstakt (ett mått på stabiliseringspolitikens framgång) och näringsfrihetsindex (liberalisering och privatisering) samt ett institutionellt kvalitetsindex. Vidare ingår i vår analys variablerna investeringskvot och initial BNP. De båda senare variablerna inkluderas för att kontrollera för skillnader i initiala förhållanden (initial BNP), dels för att inkludera den neoklassiska tillväxtteorins betonande av kapitalackumulation (investeringskvoten).

I syfte att kategorisera variablerna ytterligare kan det sägas att inflationsvariabeln är en stabiliseringsvariabel; näringsfrihetsindexet en strukturvariabel och institutionellt kvalitetsindex en institutionsvariabel – samtliga tre för ekonomisk policy. Det faktum att initial BNP och investeringar ligger utanför det vi definierar som ekonomisk policy innebär att analysen blir tvådelad: ekonomisk policy plus förutsättningarna i ekonomin förklarar tillväxten. Att definiera investeringar som en förutsättning är givetvis potentiellt problematiskt, men skall framför allt ses som ett analytiskt grepp; den klassiska tillväxtteorins betonande av kapitalackumulation fångas upp i och med inkludandet av investeringskvoten men att därur härleda att investeringskvoten i ett land är en integrerad del av den ekonomiska policyn gör sig inte, menar vi, eftersom policybesluts inverkan på investeringskvoten är oklar. Att inkludera investeringar i definitionen av ekonomisk policy riskerar dessutom att ge upphov till ett kausalitetsproblem, anser vi. Investeringar kan snarare ses som ett resultat av den ekonomiska policyn, varför ett inkluderande av de förra i den senare inbjuder till ett cirkelresonemang. Därmed blir investeringarna en inte

ointressant kanal som potentiellt fångar upp effekter som annars skulle utelämnats i vår analysmodell.

1.3 Avgränsningar och metod

Vad beträffar de för uppsatsen nödvändiga avgränsningarna är det främst två stycken som behöver göras: transition och ekonomisk policy, det vill säga vilken, eller i själva verket vilka länders, transition som ska analyseras samt vilken definition av ”ekonomisk policy” som vi utgår ifrån. Vidare kommer vi att kort redogöra för våra metodologiska överväganden och val.

Begreppet transition förtjänar en kommentar. Den tidsmässiga utgångspunkten i undersökningen är Sovjetunionens upplösning. Dock finns ingen sovjetologisk ambition att definiera exakt när eller varför som det så kallade östblocket bröts upphörde att existera. Datauppgifterna som ligger till grund för analysen utgår från 1991 som år noll, detta dels på grund av vid den tidpunkten hade övergångsfasen initierats eller skulle precis initieras i länderurvalet.

Vad beträffar själva länderurvalet har i synnerhet geografisk-politiska aspekter beaktats. Med utgångspunkt i Lavigne (1999) analyserar vi de så kallade europeiska före detta realsocialistiska länderna. Det vill säga: hela forna Sovjetunionen (NST – Nya Självständiga Stater), inklusive Baltikum, Kaukasien och även Centralasien; samt de före detta socialistiska republikerna i Öst- och Centraleuropa (ÖCE – Öst- och Centraleuropa), inklusive Balkan. Urvalet innebär att socialistiska länder utanför Europa, i e NST och ÖCE, inte analyseras på grund av att vi efter Lavigne menar att de skiljer sig på avgörande punkter, såsom jordbruksdominans i ekonomin.

Transitionen i de olika länderna har skett under mycket olika förutsättningar och dessutom har dess blotta existens varit problematisk att belägga. I fallen med till exempel Vitryssland och Uzbekistan har det under de senaste tio åren funnits belägg för påståendet att ingen egentlig transition ägt rum (se angående detta bland andra Fischer & Sahay 2000, s. 18). Trots att transitionen sett mycket olika ut i olika länder, menar vi att kravet på homogenitet uppfylls i vårt urval av NST- och ÖCE-länder. Detta eftersom de gemensamma yttre politisk-ekonomiska

förutsättningarna föreligger i samtliga fall: kommunistpartiets formella förlust av maktmonopolet och det för de realsocialistiska länderna gemensamma ekonomiska samarbetsorganet Comecoms upphävande. Vad beträffar den före detta Tyska Demokratiska Republiken, eller DDR, anser vi med stöd från Lavigne att transitionsprocessen utgör ett särfall i och med den omedelbara ekonomiska och politiska integrationen i den (väst)tyska marknadsekonomin.

Vad gäller definitionen av ekonomisk policy hänvisas till avsnitt 2.1. Dock förtjänar urvalsbestämningen att kommenteras närmare. Vi har gjort urvalsprocessen på basis av ländernas politisk-ekonomiska egenskaper i syfte att skapa en homogen urvalsgrupp. Som vägledning har vi använt oss av den befintliga forskningen på området (se bland andra Fischer & Sahay 2000, Lavigne 1999 och Roland 2000). Till grund för vår urvalsbestämning ligger den metodologiska teorin om "most similar design" (Faure 1994, s 4, våra citattecken) enligt vilken en komparativ analys bör baseras på ett homogent urval av studieobjekt. Vår väljer att göra en statistisk analys eftersom vår urvalsgrupp utgörs av ett tillräckligt stort antal objekt för att medge det. Den komparativa metoden använder vi således enbart för att bestämma vårt urval på ett teoretiskt plan, i det här fallet så kallade europeiska realsocialistiska transitionsländer. Det innebär i praktiken 27 länder, av vilka vi sedan på statistisk grund – inga, extrema eller ofullständiga data – och med stöd i den empiriska forskningen på området (se ovan) eliminerar två stycken krigsländer: Bosnien/Hercegovina och Serbien och Montenegro (f d Jugoslavien).

2. Historik

2.1 Att analysera den realsocialistiska ekonomin

Under den sovjetiska tiden tillhörde den ekonomiska analysen av de socialistiska ekonomierna ämnet sovjetologi. Marie Lavigne tillsammans med svenskar som uppsalaekonomen Stefan Hedlund och Utrikespolitiska Institutets nuvarande OSS-analytiker Torgny Hinnemo men även den amerikanska utrikesministern Condolezza Rice har en sak gemensamt – de var alla sovjetologer under kalla kriget. Precis som sina kolleger, de skämtsamt benämnda kremlologerna, ställdes sovjetologerna inte sällan inför ett stort informationsproblem i sina analyser. Till exempel definierades det mest använda värdet på produktionen i ett land, BNP, annorlunda i de realsocialistiska ekonomierna.

Medan bruttonationalprodukten används för västländer använde de socialistiska länderna av det marxistiskt influerade måttet *bruttomaterialprodukt (BMP)* (Lavigne 1999, s. 45), ett mått på den samlade materiella produktionen i landet. BMP-måttet underskattar produktionen såsom den definieras i BNP-termer, eftersom servicesektorn utgör icke materiell produktion. Vidare var servicesektorn ofta relativt outvecklad i de realsocialistiska ekonomierna, till skillnad från det militärindustriella komplexet; det senares produktionssiffror utelämnades ofta av säkerhetspolitiska skäl (Ibid). Den helt centrala aktören i de socialistiska ekonomierna var det styrande kommunistpartiet, som kontrollerade ekonomin med hjälp av politiska tjänstemän i förvaltningen, så kallade politruker (eller politiska officerare i försvaret).

Den ovan nämnda artskillnaden mellan å ena sidan västeuropeisk socialism och å andra sidan realsocialismen fyller en mycket viktig analytisk funktion: man bör inte, menar vi, analysera de realsocialistiska ekonomierna i östblocket som ”socialistiska marknadsekonomier” à la Skandinavien men med högre andel statligt ägande av produktionsmedlen och reglerad prissättning. Den viktigaste skillnaden består just i kommunistpartiets roll (Ibid). Kommunistpartiet, representerat på alla nivåer i förvaltningen, styr ekonomin med hjälp olika instrument, där det kanske viktigaste instrumentet utgjordes av den reglerade prissättningen.

2.2 Prissättning

Den reglerade eller icke-fria prissättningen i de realsocialistiska länderna innebar inte som i fallet med till exempel konkurrensfrämjande organ i västeuropeiska länder av kontrollera prisernas marknadsmässighet. Prisbyrån i de realsocialistiska länderna arbetade på ett annat sätt: i samarbete med Gosplan (den statliga planeringsmyndigheten) *satte* den priser som motsvarade utbud och efterfrågan, vilka i sin tur räknades fram med hjälp av matriser. Priserna sattes sedan inte efter marknadsvärdet – ingen marknad existerade i mikroekonomisk bemärkelse – utan efter *värdet* på varan. Den marxistiska termen bytesvärde var vägledande för prissättningen. Detta fick bland annat som konsekvens att industrivarorna blev övervärderade relativt till exempel konsumtionsvaror på grund av att outputmängden låg till grund för värdet på varan (Gros & Steinherr 2004, s. 45-46) Vidare subventionerades vissa varor kraftigt, som energi, livsmedel och transport, vilket förutom effekten i relativpriser på den inhemska marknaden även medförde att olika västerländska skattningar av konsumentprisindex försvårades.

Den reglerade prissättningen var ett led i vad man, lite slarvigt, brukar kalla planekonomin. Planeringen var måhända inte den helt utmärkande aspekten i ekonomin – detta torde kommunistpartiets maktmonopol ha varit – men utan tvekan en mycket central egenskap hos de realsocialistiska länderna.

2.3 Planering

Gosplan, eller Gosudarstvennyj Komitet po Planirovanuju, koordinerade planeringen av den inhemska produktionen i sovjetunionen (liknande system fanns i de realsocialistiska satellitländerna; inom ramen för det mellanstatliga samarbetet Comecon administrerades samarbete mellan de socialistiska brödrafolken, men internationell handel ligger utanför

analysramen för denna uppsats.) Vissa skillnader fanns mellan de olika realsocialistiska länderna, men det gemensamma dragen var att investeringar (framför allt i den tunga industrin) prioriterades framför konsumtion. Trots att investeringskvoten i de realsocialistiska länderna kunde ligga kring 30 % - i linje med OECD-genomsnittet – dolde siffran investeringar i militärindustrin, vilka inte ingick. Givet att de senare verkligen nådde de av västerländska sovjetologer skattade nivåerna på 15-30 % av BNP skulle alltså det faktiska nationella sparandet uppgå till 45-60 % (Ibid, s. 43), vilket i sammanhanget är mycket högt. Den höga andelen nationellt sparande finansierades med sänkt konsumtion. Problemet med den låga konsumtionskvoten var emellertid det följande: trots de höga industritillväxtsiffrorna fanns det mycket som tydde på att produktionen befann sig långt ifrån socialt optimum. Förenklat fick invånarna i de realsocialistiska länderna betala för den höga sparkvoten med utebliven eller uppskjuten konsumtion.

Litteraturen om det planekonomiska experimentet i de realsocialistiska länderna är mycket rik och förtjänar en egen uppsats (se bland annat Lavigne 1999, Gros & Steinherr 2004, Sachs m fl). Det kanske enklaste sättet att beskriva planeringsfunktionen i de realsocialistiska ekonomierna är med en svensk analogi. Den prognosticerande ekonomiska funktion som i Sverige framför allt innehas av Finansdepartementet, Konjunkturinstitutet, Riksbanken, fackrörelsen och de stora kommersiella bankerna – den prognosfunktionen sköttes i de realsocialistiska länderna av Gosplan och med en mycket viktig skillnad: prognosen var inte rådgivande, utan obligatorisk. Därav begreppet ”kommandoekonomi”. Med kommandoekonomi förstås i det här fallet att de aggregerade beräkningarna låg till grund för den faktiska ekonomiska aktiviteten det närmaste året eller fem åren. Detta kunde ske eftersom produktionsmedlen var i statlig ägo.

Gosplans administrativa partner Gosstab (statliga utbudsbyrån) ansvarade för att produktionen planerades mellan de olika statliga företagen. Således fanns heller ingen självständig intrahandel inom företagssektorn, utan produktionen reglerades centralt. Rent konkret innebar planeringen att ett så kallat balansschema upprättade, vilket skulle kunna ha följande utseende (ur Lavigne, s. 11)

Output = 1200

1. Inhemsk produktion	1000
2. Import	200

Input = 1200

1. Inputvaror i produktion	500
2. Investeringar	250
3. Konsumtion	150
4. Export	300

En kommentar på ett balansschema av typen ovan är att det enbart avser balansen på makronivå, för hela landet eller regionen. Det kunde mycket väl vara så att balansen nåddes sett till hela landet men att det på grund av höga transaktionskostnader – transport, specialisering etc. – rådde en stark obalans på mikronivå, som en konsekvens av ofullständig detaljplanering av ekonomin. En möjlig källa till de realsocialistiska ekonomiernas svåröverskådlighet utgjordes av oklarheten kring det monetära begreppet pengar och vad pengar skulle användas till.

2.4 Pengar som redovisningsenhet

Debatten om pengar eller monetära medel fördes under tidig sovjetisk tid; då ansågs pengar vara en kapitalismens symbol och anakronism. Andra indikatorer användes i planframställningarna: ton kom att bli det vanligaste. Pengar kom sedan att användas som ett mått för att aggregera balansen i planen, men då bara som ett slags redovisningsenhet.

Pengar i den monetära bemärkelse fanns egentligen inte i de realsocialistiska länderna, trots förekomsten av begrepp som priser, profit, penningpolitik, kredit etc. Lavigne (1999, s. 14) menar att benämningen pengar är missvisande, eftersom pengar inte spelade någon aktiv roll i ekonomin, varken som prissättare, planindikator (planerna bestämdes i kvantitet) eller lönsamhetsindikator. Den statliga centralbanken, som gav ut sedlar och mynt och var den enda kreditinstitutionen, arbetade exempelvis egentligen enbart som revisor, och inte som penningpolitisk aktör. Inflation existerade formellt inte, även om gömd inflation var det första fenomen som turisterna stötte på i form av svartväxlare, vilkas kurs var betydligt mer fördelaktig än den officiella men ändå lönsam för båda parter på grund av den icke-konvertibla valutan. Den formella icke-existensen av inflation kombinerat med pengars icke-monetära egenskaper gjorde

att produktiviteten i till exempel industrin var mycket svår att skatta, liksom för övrigt kvaliteten på de producerade varorna. En konsekvens av detta var enligt Gros & Steinherr att de västerländska skattningarna tenderade att underskatta de realsocialistiska BNP-nivåerna, på grund av en oförmåga att inkludera alla kvalitetsförbättringar. Å andra sidan och enligt samma källa överskattade de realsocialistiska länderna sina egna BNP-nivåer, bland annat på grund av oförmåga att skatta den sjunkande kvaliteten i samband med hög tillväxt till exempel. (2004, s 46)

2.5 Ägande - en avslutande kommentar om ägande under realsocialismen

Oavsett betydelsen av planering, pengar och prissättning är det framför allt en bild av de realsocialistiska ländernas strukturella betingelser som etsat sig fast hos den västerländska allmänheten: den om det fullständiga statliga ägandet. Angående detta vill vi framför allt påpeka två saker:

- För det första omfattade det statliga ägandet framför allt produktionsmedlen, det vill säga fabriker, traktorer och oljeraffinaderier. Konsumtionsvaror kunde ha och hade ofta privata ägare, och dessa kunde sedan ärvas. Därmed inte sagt att den privata äganderätten inte var begränsad – det var den synnerligen – men begränsningarna omfattade framför allt produktionsmedlen (se dock fallet Jugoslavien, som i stor utsträckning var ett särfall med arbetarägda, och inte statligt ägda, produktionsmedel.)

- För det andra varierade andelen privat ägda produktionsmedel i viss utsträckning mellan länderna – det vill säga, förutom Jugoslavien – framför allt i jordbrukssektorn. Exempelvis utgjordes en motpol av det kollektiverade Sovjetunionen och en annan av Ungern där hela 15 % av den odlingsbara marken var i privat ägo (för vissa grödor var andelen långt högre, se Lhomel, 1990, citerad i Lavigne 1999, s. 36).

3. Transitionen och dess förutsättningar

3.1 En övergång

Ordet transition betyder övergång. Det är alltså fråga om en övergång från ett stadium till ett annat. Som beskrivits i föregående avsnitt var en ekonomi av den sovjetiska typen en högt centraliserad, ineffektiv byråkratisk apparat. En transition innebär att ersätta detta system med en marknadsekonomi. Det teoretiska konceptet marknadsekonomi kännetecknas av att individer och företag är fria att utföra transaktioner med varandra, att löner och priser sätts fritt och att utbud och efterfrågan får råda på marknaden. Inget av ovan nämnda faktorer kunde sägas existera i de realsocialistiska länderna.

En empirisk översikt ger vid handen många av de svårigheter som förknippas med att ersätta en planekonomi med marknadsekonomi. I en teoretisk analys är det enkelt att genomföra reformer, det är bara att ersätta en uppsättning regler med en annan. Den empiriska verkligheten är dock något mer komplex. Trots skillnader de realsocialistiska länderna emellan var process de skulle gå igenom likartad; ett problem var att förutsättningarna skilde sig åt mellan länderna på avgörande punkter. För det första skiftade den byråkratiska kvalitén. Generellt kan man säga att byråkratin var bättre desto närmare Centraleuropa man kommer, eventuellt som en följd av att de centraleuropeiska ländernas erfarenhet av realsocialismen var cirka 25 år kortare (se bl a Fischer & Sahay 2000). För det andra så skiftade den politiska situationen sig åt, olika regeringar var olika mycket inställda på att genomföra reformerna, stödet hos befolkningen skilde sig också åt (Gros & Steinherr 2004, s.60).

3.2 Fall i output

Alla de forna kommuniststaterna gick direkt efter att regimen fallit igenom en ekonomisk depression med ett kraftigt fall i output och ökande arbetslöshet och social oro. Många ekonomer trodde dock inte att det skulle bli ett så stort fall i output som det blev (Kornai 1995, s.165). Som

ett exempel minskade Moldaviens BNP med hela 70 % under åren 1991-94, att jämföra med de 25 % som är den siffra som brukar nämnas i samband med den amerikanska depressionen på 1930-talet. Det finns många olika teorier och förklaringar bakom detta fall i output. Vissa ekonomer betonar en enskild faktor som Comecons sammanbrott medan andra anlägger ett bredare perspektiv och fokuserar på flera samspelande faktorer. Vi kommer i denna uppsats att arbeta utifrån den senare utgångspunkten. Framställningen nedan bygger på Kornai s:168-185; för en annan bra genomgång se Blanchard 1997. Lite grovt kan man dela upp förklaringarna i två delar. Den första betonar den strukturella förändringen som en faktor bakom depressionen och den andra ”vanlig” efterfrågeteori. Att strukturera om en hel ekonomi är en inte helt enkel uppgift. När gamla verksamheter faller samman går det inte att ersätta dem över en natt. Det tar tid att bygga nytt. Det kan uppstå koordinationsproblem. Den gamla situationen med myndigheter som skötte koordinationen mellan köpare och säljare ersattes inte med något nytt direkt utan det uppkom istället ett vakuum. Detta ledde till att det blev svårt för köpare och säljare att mötas och utföra transaktioner. Ett tag kan rentav den under realsocialismen relativt starka svarta marknaden fungerat som prissättare, vilket torde få förödande konsekvenser för den ekonomiska stabiliteten. Den realsocialistiska ordningen var också en säljares marknad: kronisk brist på varor gjorde att det oftast var producenten som hade övertaget. I en marknadsekonomi är det istället (oftast) köparen som sitter med trumf på hand då han i normala fall kan välja och vraka mellan olika varor. När systemet kollapsade så försvann efterfrågan på många varor vilket fortplantade sig i systemet, med arbetslöshet och ytterligare minskad efterfrågan som följd. En annan besläktad orsak utgjordes privatiseringen i sig. Eftersom privatiseringen gjorde företagen mer kostandsmedvetna så avskedades ofta stora delar av arbetsstyrkan vilket minskar efterfrågan i ekonomin. Det finansiella systemet var vidare underutvecklat vilket ledde till att det var svårt att få tag i lånemedel vilket kan ha spätt på situationen. Detta kan tjäna som ett empiriskt exempel på samspelet mellan omstruktureringar och nedgång i aggregerad efterfrågan.

3.3 Reform

Vid en transitionsprocess från realsocialistisk till marknadsekonomisk ordning är det särskilt några aspekter som av hävd tenderar att hamna i fokus. Nedan följer en kortare sammanfattning av dessa.

Liberalisering av priserna: för att en marknadsekonomi överhuvudtaget skall fungera är det nödvändigt att priserna på något sätt avspeglar verkligheten. Priserna fungerar i en marknadsekonomi som informationsbärare. Problemet med att stuva om i prisstrukturen över en natt är att det ändrar inkomstfördelningen. Relativpriserna kommer att ändras vilket leder till en omfördelning av inkomster i samhället. Ett typiskt exempel i dessa länder var att lyxvaror som elektronik etc. blev relativt billigare då dessa ”straffbeskattats” i den socialistiska ekonomin medan bröd och andra varor blev dyrare eftersom priserna på dessa basvaror var mycket lågt satta. Vissa individer blev p.g.a. denna orsak rikare, de med kontakter som visste hur man skulle få tag bristvaror och utnyttja denna fördel (Gros & Steinherr 2004, s.61ff). I början av denna process var det för dessa individer en möjlighet att tillskansa sig stora vinster. Dessa ”gulaschbaroner” eller, med modern postsovjetsk terminologi, oligarker minskade naturligtvis den stora massans tro på reformer.

Privatisering av de statliga företagen: enligt det dominerande synsättet bör de statliga företagen privatiseras för att öka effektiviteten i ekonomin. Detta är då huvudorsaken bakom privatiseringen: att öka effektiviteten i företagen (Kornai 1995, s.82). Det finns flera sätt att privatisera statliga företag. I det forna Östtyskland valde man att skapa en speciell förvaltningsmyndighet, Treuhandanstalt, som fick i uppdrag att strukturera om och sälja ut de statliga företagen. I Polen användes kupongprivatisering vilket innebar att befolkningen fick kuponger de kunde använda för att köpa aktier i företagen. Privatiseringsalternativen torde vara sinsemellan olika vad gäller deras påverkan på tillväxten, men denna organisatoriska aspekt ligger utanför ramen för denna uppsats.

Näringsstruktur. De socialistiska ekonomierna kännetecknades av en hög andel industri, tung industri för att vara mer exakt. Fokus låg på stål och rustningsindustri och produktionen av konsumtionsvaror var generellt eftersatt. Servicesektorn var outvecklad. Inom jordbrukssektorn var stora enheter legio. I transitionsfasen i de realsocialistiska länderna har fokus generellt sett varit att öka näringsfriheten, det vill säga att underlätta för den privata företagsamheten och entreprenörskapet. I förlängningen kräver det en omstrukturering av industriproduktionen, när efterfrågan på den tunga industriproduktionen förväntas falla.

3.4 Är transitionen över?

En berättigad fråga så här ca 15 år efter Berlinmurens fall är om transitionen är över. Termen transition innebär ju med nödvändighet också ett slut. Problemet är att det krävs någon form av mall att jämföra mot. En sorts "benchmark"-ekonomi som kan tjäna som referensram när man utvärderar processens utveckling. Om man använder de ovan listade karakteristiska för näringsstrukturen och använder detta som en mall för att jämföra transitionsekonomierna mot jämförbara ekonomier med samma nivå på BNP per capita kan man konstatera att det finns skillnader länderna emellan. Många av länderna har fortfarande en relativt stor andel av sin näringsstruktur i industrin och använder mer energi än jämförbara länder. Vidare är servicesektor fortfarande relativt outvecklad. De har mer infrastruktur och bättre skolsystem än vad deras BNP per capita indikerar. Enligt Gros & Steinherr skulle de nya EU länderna i princip vara klara med transitionen medan mycket jobb återstår för de forna sovjetstaterna, västra Balkan samt Rumänien, Bulgarien (Gros & Steinherr 2004, s.127).

4. Teori och metod

4.1 Neoklassisk tillväxtteori

I den neoklassiska tillväxtteorin är tillväxten i realindikatorn BNP en funktion av ett litet antal variabler, som till exempel sparkvot, befolkningstillväxt, deprecieringstakt och teknologitillväxt i den ursprungliga Solowmodellen (Jones 2002, s. 40). Tillväxtekvationen är i sin tur härledd ur produktionsfunktionen $Y = F(K, AL)$ där producerad kvantitet är en funktion av produktionsfaktorerna kapital (K) och arbetskraft (L) samt av teknologin (A).

Den solowianska tillväxtekvationen erhålls genom algebraiska förenklingar samt ekonomiska antaganden (för en genomgång av algebran rekommenderas Jones 2001). De ekonomiska antagandena är framför allt två viktiga: att arbetskraftens andel av befolkningen är konstant samt att "saving equals investment", det vill säga att måttet på finansiellt sparande utgör ekonomins samlade investeringar (ibid.).

Vid en analys av de realsocialistiska ekonomierna kan det finnas särskild anledning att problematisera alternativt helt ifrågasätta de två antagandena som redovisats ovan. I fallet med arbetskraften gäller det dels hur arbetskraften mäts, dels huruvida arbetskraftens andel av den totala befolkningen kan antas vara konstant vilket krävs för att befolkningstillväxten, ett lättillgängligt data, ska kunna användas som substitut för arbetskraftstillväxten. Diskussionen som rör den neoklassiska tillväxtteorins tillämplighet på transitionsekonomierna är viktig i ett större perspektiv och förtjänar därför att kommenteras helt kort.

4.1.1 Arbetskraft och befolkning

I de realsocialistiska ekonomierna fanns ingen öppen, mätbar arbetslöshet, vilken tillsammans med antalet sysselsatta utgör arbetskraften. Däremot fanns en "gömd arbetslöshet" i de statliga företagen (Lavigne 1999, s. 60). Under transitionen har framför allt två mått på arbetslöshet

använts: registrerad arbetslöshet och arbetslöshet baserad på hushållsundersökningar (Blanchard 1997, s. 9-10). Oavsett vilket man väljer visar det sig att arbetslösheten ökat kraftigt. Ett fenomen som varit legio i de transitionen för NIS och CEE är upplösandet av många statliga företag. Parallellt med detta har siffror på arbetslöshet börjats ta fram. En väg till att förstå transitionsmekanismerna är att anta att de som vid transitionens inledning befann sig i "gömd arbetslöshet" övergick till öppen arbetslöshet eller sysselsättning. I så fall skulle arbetskraften som andel av befolkningen vara konstant. Med en ökad andel förtidspensionärer eller hemmafruar skulle arbetskraftens andel av befolkningen minska, antingen bara initialt eller gradvis beroende på reformtakt och andra transmissionsmekanismer. De realsocialistiska länderna kännetecknades av en relativt sett hög förvärvsfrekvens för kvinnor. Det finns studier som visar att kvinnor påverkats särskilt negativt av marknadstransitionen i termer av höjd arbetslöshet (se bland annat Pascall & Manning 2000). Effekten skulle teoretiskt sett vara ännu större om en friställda yrkesarbetande går in i den svärmätta hushållssektorn och därmed riskerar att hamnar utanför arbetskraften i formell mening. Givet detta skulle antagandet om ett konstant förhållande mellan arbetskraften och befolkningen vara orimligt. Vi kommer inte heller att använda oss av befolkningstillväxt/arbetskraftstillväxt i vår tillväxtregression för transitionen i de före detta realsocialistiska ekonomierna.

4.1.2 Investeringar

Det andra för Solowmodellen viktiga antagandet som det kan finnas anledning att problematisera vad gäller de realsocialistiska ekonomierna är det som rör investeringarna. Sambandet mellan tillväxttakten och investeringsgrad antas vara positivt och investeringar definieras med hjälp av att sparande antas vara lika med investeringar, det vill säga en "stängd ekonomi"(Jones 2002, s. 24, våra cittatecken). Investeringar blir då (per capita-)inkomsten subtraherat med privat och offentlig konsumtionen, vilket uttrycks som en kvot eller andel. Ett potentiellt problem härvid, och något som gäller för alla länder men kanske realsocialistiska transitionsekonomier i synnerhet, är reliabiliteten hos investeringskvoten och detta av olika orsaker, såsom tidigare nämnda redovisningsproblem för investeringar och förändrade mätmetoder. Trots detta väljer vi att inkludera investeringskvoten i vår tillväxtregression, eftersom kvoten fyller en komparativ funktion som indikator.

4.1.3 Schooling

Antalet skolår per capita eller per person i arbetskraften är ett mycket vanligt mått på humankapitalet i ett land och därmed en av hörnstenarna i den nyare tillväxtteori som presenterats av bland andra David Romer (se Jones 2002, kap 4-5 bland annat). Ett problem vad avser de realsocialistiska ekonomierna är emellertid den gemensamma skolpolitiken, vilket gör att förklaringsvärdet blir mycket lågt på grund av att länderdiagrammet uppvisar en i det närmaste horisontell linje. En ytterligare komplikation rör bristen på data. Vi väljer därför att inte inkludera en humankapitalvariabel i vår tillväxtregression.

4.1.4 Initial BNP

Den reala BNP-nivån utgör ett vedertaget men inte okontroversiellt mått på landets välstånd. Förutom att fungera som en komparativ indikator mot andra länder ger BNP i bästa fall en fingervisning om vilka ekonomiska förutsättningar som finns i ett land vid en given tidpunkt. Se vidare utviklet om Ginikoefficienten för en utvidgad problematisering av BNP-måttet.

Vad gäller de realsocialistiska transitionsekonomierna och deras initiala reala BNP-nivå finns det några potentiella problem, såväl för dessa socialistiska ekonomier endemiska som mainstream-makroekonomiska:

- För det första kan definitionen av år noll eller det år transitionen inleddes vara svår att definiera på ett tillfredsställande sätt. En möjlig väg är att definiera år noll som den tidpunkt då det första stabiliseringsprogrammet inleddes (se bl a Fischer & Sahay 2000). Då definieras år noll ekonomisk-policymässigt. Även om den definitionen kan vara problematisk – exempelvis för länder som till exempel Vitryssland som inledde ett reformarbete innehållande bland annat ett stabiliseringsprogram för att sedan placera det i träda – kan den fylla syftet för en undersökning där ekonomisk policy utgör den samlade variabeln till vilken transitionen ska korreleras. Ett mer politisk-ekonomiskt angreppssätt skulle till exempel kunna välja kommunistpartiets förlust av

maktmonopolet som är noll, i syfte att utgå från den politiska processen, och inte policyn. Nackdelen med en sådan, politisk-ekonomisk definition, skulle kunna vara att den är svår att operationalisera kvantitativt: i fallet Kina skulle det innebära att transitionen inte inletts eftersom kommunistpartiet alltså åtnjuter ett politiskt monopol.

-För det andra kan det finnas skäl att distingera mellan de olika transitionsekonomiernas konjunkturläge vid starten för till exempel stabiliseringspolitiken, ett faktum som påpekats av bland andra Tjeckiens nuvarande president och tidigare finansminister (1989-91) Vaclav Klaus (Ibid, s. 5). Denna fjärde punkt hänger i mångt och mycket samman med punkt ett och valet av år noll.

Initial BNP inkluderas i tillväxtregressionen i syfte att analysera relevansen i catch up-hypotesen hos de realsocialistiska transitionsekonomierna. Ett stöd för hypotesen skulle innebära att länder med låg initial BNP per capita växte snabbare än andra länder med högre BNP. Initial BNP liksom investeringskvot hör till den kategori som i vår tvådelade analys benämns förutsättningar.

4.2 Inflation

4.2.1 Inflation i transitionsekonomierna

Efter att de realsocialistiska ekonomierna fallit samman kunde man i alla länder inledningsvis observera en hög inflation. Denna inflation kan man lite grovt dela upp i två faser. Den första fasen var en justering som berodde på att befolkningen i dessa länder hade relativt stora besparingar på sina bankkonton kombinerat med en konstant brist på varor att köpa. Den andra fasen var/ den mer ihållande inflationen som hängt kvar i vissa av övergångsekonomierna. Denna inflation torde ha sin orsak i den dåliga ekonomiska situation dessa länder befann sig och i deras försök att finansiera sina åtaganden med hjälp av att trycka pengar: ett mycket vanligt sätt för stater i kris att finansiera sina budgetunderskott (Blanchard 2003, s.491). Vissa länder har numera fått sin inflation under kontroll och uppvisar inflationstal i paritet med de vi är vana vid från OECD-länderna medan andra fortsättningsvis kämpar med relativt hög inflation.

4.2.2 Kopplingen mellan inflation och tillväxt

Hur hänger då inflation ihop med tillväxt? Det finns flera kanaler genom vilken inflationen kan tänkas påverka tillväxten, både på kort och lite längre sikt. Den första aspekten kan sammanfattas med ordet risk. En hög och variabel inflation gör investeringar riskfyllda, och utan investeringar ingen tillväxt (Pindyck & Solimano 1993, s.2). Detta verkar genom flera kanaler. För det första vet inte företagen hur priser, löner och kapitalkostnader kommer att utvecklas vilket gör det svårt att förutsäga den framtida utvecklingen (Fischer & Modigliani 1973, s.19; Temple 2000 s.8). Vidare så leder en hög inflation till att kortare kontrakt upprättas vilket också tenderar att dra ned investeringarna (ibid.). Sparandet kan också förskjutas utomlands alternativt minska eftersom det är osäkert vad avkastningen på kapital kommer att bli (ibid.). Hög inflation minskar också produktiviteten i ett samhälle (Fischer 1993, s.6). Vidare så kan en hög inflation signalera att regeringen tappat kontrollen över den ekonomiska politiken vilket gör företagen osäkra över hur politiken kommer att utvecklas över tid (Pindyck 1993, s.27) (Fischer 1993, s.5). Inflationen kan också påverka skattesystemet genom att det blir dyrare att använda kapital då man inte kan skriva av det på samma sätt (Temple 2000, s.6). Vi får inte heller glömma den så kallade ”shoe leather effect”, d.v.s. att det är kostsamt att göra transaktioner när prisnivån förändrats kraftigt och ofta.

Hur inflationen återverkar på en ekonomi hänger dock ihop med hur pass ”van” den är på att hantera inflationen. Om hög inflation rått länge så kanske löner och priser har indexerats och då sjunker inflationens kostnader (Fischer & Modigliani 1973, s.4). Detta betyder alltså att den oförväntade inflationen är den som får störst effekt (Ibid. s.19).

4.2.3 Inflation som policyindikator

Inflationen är en bra policyindikator. För det första säger den något om den monetära politiken som förts och för det andra så är den i det flesta fall också, med diskussionen ovan i åtanke, ett tecken på statens finansiella position. Detta sammantaget gör att vi vill inkludera inflationen i vår

tillväxtregression för att se på vilken effekt den haft på återhämtningsprocessen och tillväxten. Detta är också intressant med tanke på att WC haft stabilisering (utläses här: inflationsbekämpning) högt på sin dagordning.

4.3 Institutioner

Forskningen om institutioner och dess roll för ekonomisk utveckling är ett relativt nytt område inom nationalekonomin. Denna tidigare glömda aspekt kan sägas ha kommit som ett lån från ekonomisk historia och är i synnerhet förknippad med ekonomhistorikern Douglass C North. Den är till största del ett svar på den besvikelse som många känt inför den oförmåga den traditionella tillväxtforskningen haft att förklara de misslyckanden man sett hos många utvecklingsländer, som trots många olika biståndsstrategier, inte lyckats få igång en bra tillväxtprocess.

4.3.1 Ett komplement

De institutionellt inriktade ekonomerna menar att de neoklassiska tillväxtteorierna lider av brister. Teorierna tar ofta existerande marknader för givna (Rodrik 1999, s.4). Detta benämns ibland den initiala marknadshypotesen, det vill säga, lite förenklat och med en biblisk liknelse, att i begynnelsen var marknaden. Såväl i Solow som i Romers tappning förklaras tillväxten som en konsekvens av faktorackumulation, där faktorackumulation framför allt betyder ökat sparande eller ökat humankapital (Acemoglu et al. 2004, s.3). Forskningen om institutioner vill åtgärda detta problem och inriktar sig istället på ”spelets regler”. Vad är det för förutsättningar som är nödvändiga för att fungerande marknader skall uppstå och att varaktig ekonomisk tillväxt skall vara möjlig?

4.3.2 Teorins byggstenar

Man kan dela upp begreppet institutioner i två delar. Den första är de mer informella normer som reglerar människors mellanhavanden och attityder. Dessa normer bestämmer vilken inställning

som råder gentemot risk, utbildning, samarbete osv. Sociala konflikter gör det exempelvis svårare för olika grupper att kommunicera vilket ökar på transaktionskostnaderna och sänker tillväxten. Om människor generellt har en attityd av förtröstan och litar på sina medmänniskor går den ekonomiska utvecklingen mer smärtfritt (Frances 2004, s.5). Den andra aspekten rör de mer formella regler som den politiska processen skapar och som därmed blir de spelregler som reglerar det ekonomiska livet (Frances 2004, s.7). Vad innebär då detta på ett mer konkret plan? En formell definition lånad från Rodrik:

”a set of humanly devised behavioral rules that govern and shape the interactions of human beings, in part by helping them to form expectations of what other people will do” (Rodrik 1999, s.3).

- *Egendomsrättigheter*; North menar att det först var med etablerandet av eigendomsrättigheter som tillväxten satte fart i det vi numera benämner väst. En entreprenör kommer inte att investera om han/hon inte har ett visst mått av kontroll över produkten av sitt arbete.

- *Övervakning*; staten måste ha verktygen för att kunna övervaka ekonomin funktionssätt. Det krävs ordentlig konkurrenslagstiftning och myndigheter som ser till att den efterlevs. Paradoxalt i sammanhanget är att en friare ekonomi, kontrasterad mot en reglerad, kräver fler och starkare institutioner som övervakar den.

- *Konflikthantering*; en bra lagstiftning, fungerande domstolar, representativa politiska institutioner, fria val, frihet att organisera sig; dessa institutioner hjälper alla till att öka den sociala stabiliteten i samhället genom att erbjuda arenor för konfliktlösning. Dessa institutioner får heller inte vara korrumperade.

- *Stabiliseringspolitik*; en marknadsekonomi är inte nödvändigtvis självreglerande. Det behövs en fungerande centralbank och institutioner som kan föra en kompetent makroekonomisk politik.

- *Sociala frågor*; eftersom en marknadsekonomi med nödvändighet är dynamisk krävs det att befolkningen klarar av att anpassa sig efter de skiftande krav den utsätts för. Institutioner som hanterar dessa aspekter kan förbättra ekonomins funktion genom att dels ge människor en grundtrygghet, dels ge marknadsekonomien ett existensberättigande. Dessa institutioner kan se

olika ut, de kan vara av den omfattande socialpolitiska typ som finns i de nordiska länderna eller som i Japan manifesteras genom en korporativistisk kultur (Rodrik 1999, s.5-12)

4.4 Liberalisering och ekonomisk tillväxt

Den tredje policyaspekten vi riktar in oss på i den här uppsatsen är liberalisering. I de realsocialistiska länderna mötte företagen en så kallad mjuk budgetrestriktion (Levinsson et al. 1998, s.63-70). Detta betydde att de inte behövde bekymra sig om sin ekonomiska situation och det fanns heller inga incitament som gjorde att kapital gick till de verksamheter som var de mest konkurrenskraftiga. Liberalisering är i denna kontext lika med näringsfrihet. Men vilka är de teoretiska argumenten bakom varför näringsfrihet och liberalisering är bra? Framställningen nedan är skall inte ses som en uttömmande diskussion av området utan mer som en grov uppräknig av hur regleringar eventuellt kan påverka en ekonomi negativt.

4.4.1 Teoretiska argument bakom ökad näringsfrihet

Staten som producent; staten är enligt detta argument en ineffektiv producent av varor och tjänster. Eftersom statliga företag opererar som monopol och inte utsätts för konkurrens kommer deras produktion inte att vara kostnadseffektiv. När företag utsätts för konkurrens måste de enligt teorin vinstmaximera för att överleva. Den statliga sektorn behöver inte bry sig om detta, utan satsar istället på att maximera sin egen budget. Att staten inte verkar på marknaden får också effekten att den inte allokerar sina resurser dit de gör mest nytta. Resurserna allokeras istället utifrån den yttre press som olika intressegrupper i samhället utsätter staten för. Detta leder enligt teorin till en ineffektiv allokering av resurser i samhället. Statens roll i ekonomin leder också till icke önskvärda effekter. Det statliga upplåandet kan få till effekt att privata investeringar "crowdas ut". Detta verkar genom att upplåningen höjer ränteläget. Den privata marknaden blir vidare mindre i en statsdominerad ekonomi vilket gör att företagen inte behöver bry sig om konkurrens i samma grad. Detta kan leda till en mindre effektiv och innovativ verksamhet. Ett exempel är den latinamerikanska "importsstitutionspolitiken".

Den andra aspekten rör regleringar av marknaden. Staten beskattar i regel företag. Detta leder enligt gängse nationalekonomisk teori till dödviktsförluster. Att avreglera utrikesmarknaderna har fördelen att länder kan utnyttja sina komparativa fördelar och att den större marknaden medför att längre serier kan tillverkas med större effektivitet som följd. Kapitalet kommer också enligt denna teori att flöda till de länder där det har högst produktivitet; vilket i detta fall betyder från väst till öst, vilket ökar den globala effektiviteten. Arbetsmarknaden är ett område där staten ofta har långtgående regleringar. Om arbetsmarknaden är inflexibel leder det, enligt teorin, till att företagen blir mindre villiga att gå in på marknaden eftersom det blir dyrare att anställa och avskeda arbetskraft. Enligt samma argumentation är också fackföreningar av ondo då fackföreningar höjer arbetslösheten och gör så att arbetskraften bli mindre flexibel. Kapitalmarknaderna är ett annat område. Genom att reglera kapitalet blir det dyrare. Att avreglera leder till att kapitalet allokeras mer effektivt och blir billigare tack vare konkurrensen, vilket skulle leda till högre investeringar (Lundström 2003 s.38-47).

4.5 Regressionsanalys

Eftersom vi genomför vår undersökning med hjälp av regressionsanalys förtjänar denna en genomgång och en problematisering. Linjär regression är en analys av sambandet mellan en beroende och en eller flera oberoende variabler. Regression innebär att man passar en linje genom en punktsvärm så att det kvadrerade avståndet mellan regressionslinjen och residualerna blir så litet som möjligt. Mer formellt så innebär multipel regression att man skattar en ekvation av typen:

$$Y_i = \beta_1 + \beta_2 x_{2i} + \beta_3 x_{3i} + \beta_n x_{ni} + e_i \quad (\text{Ekvation 4.1})$$

Där Y är den beroende variabeln, x_{ni} är den oberoende variabeln och e_i är en felterm som skall fånga upp den slumpvisa variationen kring regressionslinjen. När man genomför en regression skattar man alltså det samband som föreligger mellan de oberoende variablerna och den beroende variabeln. Koefficienterna β_n visar vilken effekt en enhets förändring av någon av de oberoende variablerna har på den beroende variabeln givet att alla andra variablerna hålls konstanta.

Ett problem med regressionsanalys är att en regression endast kan påvisa om det föreligger ett samband mellan två variabler. Den säger inget om de bakomliggande orsakssambanden eller åt vilket håll kausaliteten går. Detta problem kan tacklas på två sätt. Det första är genom så kallad känslighetsanalys vilket innebär att man ändrar modellen något och ser hur den uppför sig, på så sätt kan man identifiera robusta variabler. Det andra sättet är rena test som till exempel Grangers kausalitetstest. Detta test mäter dock bara om en variabel har en signifikant effekt på en annan och inte kausalitet i en vidare bemärkelse. Det kan fortfarande finnas en tredje faktor som påverkar både beroende och oberoende variabler samtidigt.

Vi kommer i vår uppsats att använda oss av paneldata. Paneldata innebär att man har observationer för ett antal objekt över flera tidsperioder. Fördelen med att använda paneldata är att man får fler observationer att arbeta med jämfört med om man bara hade använt tidsserie- eller tvärsnittsdata. Paneldata innebär att man skattar en modell av typen:

$$Y_{it} = \beta_{1it} + \beta_{2it}x_{2it} + e_{it} \quad (\text{Ekvation 4.2})$$

Man skattar den beroende variabeln Y där (i) är ett N antal tvärsnittobservationer och där (t) är ett T antal tidsserieobservationer. Man erhåller därför en koefficient som kan tolkas som effekten den oberoende variabeln har på den beroende för alla observationer N och T . Denna teknik innebär att det också är viktigt att urvalet av observerade studieobjekt, i det här fallet länder, är så pass homogent att den uppmätta effekten är representativ. Detta betyder att man måste vara noga i sitt urval av observationer.

5. Analys

5.1 Operationalisering

Vi gör vår analys genom att genomföra en regression där vi förklarar en beroende variabel, tillväxttakten, med hjälp av fem oberoende variabler. Innan vi gör detta måste först variablerna operationaliseras.

Tillväxt: Tillväxten i real BNP (PPP) mäts som ett årligt genomsnitt över en femårsperiod och behöver egentligen ingen övrig kommentar. Källa: FN och IMF

Inflation: Även inflationen, mätt som förändring i priser är ett relativt okontroversiellt begrepp rent mättekniskt. Den mäts också som ett årligt genomsnitt över en femårsperiod. Källa: IMF

Initial BNP. Denna variabel mäts som nivån på real BNP vid inledningen av respektive femårsperiod. Detta är ämnat att fånga upp eventuella catch up-effekter. Källa: IMF

Näringsfrihet: För att kunna mäta näringsfrihet är man tvungen att använda sig av något sorts index. Ett näringsfrihetsindex är sammansatt av en mängd delvariabler som är ämnade att fånga upp olika aspekter av näringsfrihet. Dessa inkluderar allt från utrikeshandeln till arbetsmarknaden. Problemet är att de flesta index fokuserar på olika aspekter och att det blir problem när man väger samman dem. Skall alla delvariabler tillmätas samma vikt eller är det några områden som är viktigare än andra? Problemet blir ideologiskt eftersom det a priori inte är självklart vilken aspekt som skall betonas. Vi väljer att använda oss av ett index från Heritage Foundation, en liberal amerikansk tankesmedja som varje år publicerar ett index som speglar deras uppfattning av vad näringsfrihet innebär. Källa: Heritage Foundation

Institutioner: Institutioner väljer vi att mäta med hjälp av ett index från Världsbanken. Vi fokuserar på de lagvårdande institutionernas kvalitet. Det index vi valt mäter domstolarnas kvalitet, hur väl lagen följs (inklusive egendomsrättigheter) och hur grov brottsligheten är. Även här är problemet att alla index tenderar att tillmäta några aspekter större vikt än andra och det blir även i detta fallet en ideologisk fråga vilken man fokuserar på. Vi anser dock att detta är en bra institutionell bas som mäter något företagen torde vara intresserade av, nämligen det rättsliga klimatet. Källa: Världsbanken

Investeringarnas andel av BNP: Denna variabel ämnar fånga upp kärnan i den neoklassiska tillväxtteorin och därmed det vi inte mäter vår regression. Källa: Penn World Tables

Vår analys görs med hjälp av två tidspaneler: 1995-1999 och 2000-2004. Åren 1991-1994 ingår inte i den ekonometriska analysen på grund av ofullständiga data för den tidsperioden.

5.2 Regression

Ekvationen vi skattar är:

$$Tillv = \beta_1 + \beta_2 \cdot INF + \beta_3 \cdot INIT + \beta_4 \cdot NAR + \beta_5 \cdot LAW + \beta_6 \cdot INV + e \quad (\text{Ekvation 5.1})$$

Regression 5.1

<i>Variable</i>	<i>Coefficient</i>	<i>Std. Error</i>	<i>t-Statistic</i>	<i>Prob.</i>
<i>C</i>	12.61045	4.603686	2.739207	0.0091
<i>INF?</i>	-0.027937	0.006901	-4.048275	0.0002
<i>INIT?</i>	-0.000260	0.000239	-1.087357	0.2832
<i>NAR?</i>	-3.015871	1.414467	-2.132162	0.0390
<i>LAW?</i>	-3.956768	1.677433	-2.358823	0.0232
<i>INV?</i>	0.221538	0.091396	2.423925	0.0199
<i>R-squared</i>	0.366255			
<i>Adj R-squared</i>	0.288969			

Som man kan se från regressionen så finner den teoretiska prediktionen att tillväxt och inflation ska vara negativt korrelerade visst stöd i vår regression. Följaktligen finns det fog att anta att inflationens kostnader är avsevärda vid höga inflationstal, vilket ligger i linje med vad teoretiska och empiriska forskningsläget ger vid handen. En potentiell svaghet med analysen är just förekomsten av extrema värden – Vitryssland hade så sent som 1998 ett inflationstal på flera hundra procent. De mest extrema värdena hämtas från 1990-talets början då i stort sett samtliga förde detta socialistländer upplevde ett outputfall i samband med sammanfallet av Sovjetunionen och Comecon, vilket gör de ytterligare mer svårtolkade, på grund av risken för utelämnandet av exogena variabler.

Initial BNP per capita verkar i vårt urval inte spela någon roll för tillväxten. Resultatet är inte signifikant och kan därför inte säga något om sambandet mellan initial BNP och tillväxt. Detta är dock inte speciellt anmärkningsvärt då den studerade tidsperioden antagligen är för kort för att mekanismerna bakom catch up-effekten skall hinna få någon effekt. Våra paneldata mäter nämligen den effekt initial BNP har på tillväxten inom en femårsperiod.

Vidare kan man konstatera att näringsfriheten har en negativ koefficient framför sig vilket stämmer med teorin då indexet är konstruerat så att större värden betyder mindre näringsfrihet och fler regleringar. Resultatet är också signifikant vilket betyder att det verkar föreligga ett samband mellan ökad näringsfrihet och ekonomisk tillväxt. Forskningslitteraturen är rik på argument för att ökad näringsfrihet verkar tillväxtfrämjande (se bland annat Rzonca & Cizkowicz 2003). Ett tänkbart exempel på en konkret kanal utgörs av konkurslagstiftning, vilket torde råda bot på problemet med mjuk budgetrestriktion och därmed också motverka uppkomsten av så kallade marknadsimperfectioner. För att i mer detalj analysera näringsfriheten krävs en mer detaljerad ansats med fokus på förhållandet mellan offentlig sektor och marknad. Det näringsfrihetsindex vi använder i regressionen är strukturerat på ett generellt sätt, vilket gör att det är svårt att ta den positiva korrelationen mellan näringsfriheten och BNP-tillväxten i regressionen till intäkt för någon specifik policyimplikation.

När det gäller ”rule of law” är resultaten svårtolkade. Vi får en negativ koefficient som är signifikant. Problemet är bara att teorin postulerar att bättre domstolskvalitet och laglydighet borde öka tillväxten inte minska den. Som indexet är konstruerat så är nämligen större värden bättre och detta skulle då implicera att tillväxten blir lägre när den institutionella kvalitén ökar. Detta resultat är oväntat utifrån den institutionella teoribildningen som förutspår att en utvecklad institutionell kvalitet påverkar tillväxten positivt och det är svårt att säga varför utfallet blir som det blir. Om samvariationen och vidare kausaliteten variablerna emellan lämnas oproblematiserade blir implikationerna problematiska: förbättrad institutionell kvalitet genererar minskad ekonomisk tillväxt.

Det går emellertid att resonera kring flera tänkbara förklaringar till regressionsresultatet för institutionell kvalitet. För det första så är det inte säkert att den kausala länken mellan

institutionell kvalitet och tillväxt håller för vårt länderurval; den i teorin postulerade kausala länken skulle, av någon anledning, innebära en felaktig beskrivning av de ekonomiska förhållandena. Med andra ord skulle tillväxten öka tack vare försämrade institutionell kvalitet. Det går att analytiskt resonera sig fram till kontexten där detta skulle kunna ske, men frågan kvarstår kring dels hur relevanta dessa är, dels i hur stor grad det är önskvärt att de ligger till grund för ekonomisk policy. Begreppet *disorganization* (se härom bland andra Blanchard 1997, s.) skulle kunna fungera som en analytisk utgångspunkt: det organisatoriska sammanfallet – av den realsocialistiska ekonomin – gör att människors förtroende för de nya institutionerna minskar, samtidigt som den institutionella förändringen verkar tillväxtfrämjande med andra i regressionen inkluderade variabler som kanaler. Till exempel skulle förtroendet för en ny kommersiell lagstiftning och domstolar vara lågt hos befolkningen i stort men samtidigt attrahera många joint venture-företag och därmed inhemskt kapital och därigenom öka tillväxten. Det avgörande blir då bland annat hur institutionsindexet tas fram och mäts. Resonemanget ovan kan på goda grunder anklagas för att innehålla element av spekulation, något som författarna är medvetna om och därför uppmanar läsaren att framför allt betrakta exemplet som i en möjlig analytisk infallsvinkel bland många.

Den institutionella kvaliteten kan i vårt länderurval spela en marginell roll för tillväxten på grund av till exempel en tredje faktor som styr sambandet. Ett exempel skulle kunna vara väpnad konflikt: tillväxten ökar *trots* skärmytslingarna men som en följd av kriget försämras den institutionella kvaliteten. Förekomsten av den väpnade konflikten skulle så alltså skapa en ny teoretisk kontext i vilken det förmodade – positiva – sambandet mellan institutioner och tillväxt upphör att gälla. För det andra kan det vara slumpen som spelar oss ett spratt. För att bestämma slumpens inverkan skulle man inom ramen för en ny studie kunna utföra mer sofistikerade ekonometriska test.

Skattningen av koefficienten institutionsvariabeln är det mest anmärkningsvärda resultatet i analysen och därmed också det mest intressant, menar vi. För en utvidgad analys av den institutionella kvalitetsens effekt på tillväxten hänvisas läsaren till slutdiskussionen nedan.

Investeringarna har en positiv koefficient framför sig och resultatet är signifikant på fem procents nivån. Detta är ett relativt okontroversiellt resultat som har stark teoretisk backning från tillväxtforskningen där kapitalackumulationens positiva effekt på tillväxten betonas. Teoretiskt sett torde de realsocialistiska ländernas relativa brist på framför allt finansiellt kapital – men även realkapital, om man beaktar den rimligtvis höga deprecieringstakten – leda till att avkastningen på kapitalet är högre än i OECD-länder, eftersom kapitalavkastningen enligt neoklassisk tillväxtteori antas vara avtagande. För att belägga eller vederlägga tillväxtteorins prediktioner på den punkten skulle man behöva analysera de olika investeringskanalerna mer detaljerat.

En regression med endast fem variabler utgör naturligtvis ett tämligen grovkornigt analysinstrument. Icke desto mindre finns det anledning att diskutera det resultat som de fem valda variablerna genererar. Dock är det ytterligare en, i regressionen inte inkluderad variabel som bör kommenteras helt kort. Variabeln ifråga är krig och den inkluderas som dummyvariabel i många transitionsanalyser av de realsocialistiska länderna (se bland annat Fischer & Sahay 2000). Att inkludera en krigsdummy är dock problematiskt, menar vi. En dummyvariabel har den i sammanhanget problematiska karaktären av att vara binär. Därmed implicerar den att krigets inverkan i den mätta tidsperioden är symmetrisk över alla länder, ett orimligt antagande. Att i vårt urval till exempel anta att det tio dagar långa kriget i Slovenien 1991 skulle ha påverkat landet i samma utsträckning som inbördeskriget påverkat Georgien 1991-94 är problematiskt. Genom att korta ned tidsperioderna kan man rensa för en effekt – krigets längd – men inte för den så att säga kvalitativa aspekten av att vara i krig. Vi har därför valt att inte dela in länderna efter krigsdeltagande. Detta ska inte tolkas som att vi anser att krigets påverkan på ekonomin är försumbar, snarare att den är svår att operationalisera på ett hederligt sätt.

Vad beträffar undersökningen i stort bör R² värdet kommenteras; det ligger på 0,36 vilket inte är speciellt högt men inte heller exceptionellt lågt, i synnerhet inte som analysen enbart innehåller fem variabler. Resultatet tyder emellertid på att det torde finnas andra faktorer som spelar stor roll för tillväxten i detta fall. Modellen skulle kunna utvecklas ytterligare men med tanke på vårt fokus på ekonomisk policy och uppsatsens ram så är det en rimlig avvägning, menar vi.

6. Att problematisera tillväxtresultatet

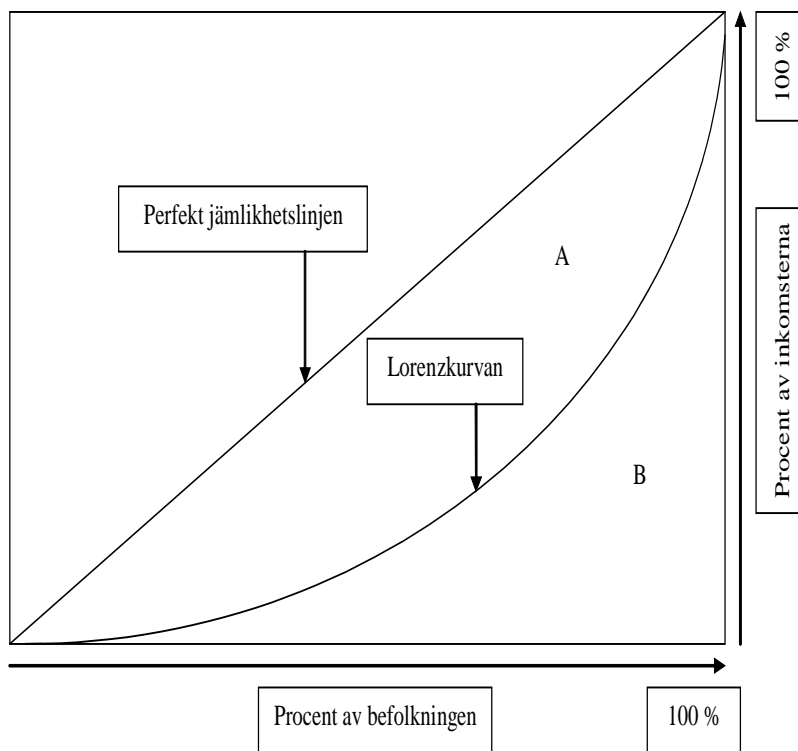
6.1 BNP-måttet

Att använda bruttonationalprodukt som välfärdsått kan i vissa fall vara problematiskt. Ett problem med nämnda ått är att det inte säger någonting om hur inkomsterna är fördelade i ett samhälle. För att illustrera kan man tänka sig ett diamanterproducerande land där diamantergruvorna ägs av ett företag. Eftersom BNP mäts som det totala förädlingsvärdet och diamanter betingar ett högt pris (olja är ett annat exempel) skulle BNP per capita bli relativt högt. Men om all inkomst går till detta företag så kommer inkomsterna att vara mycket ojämnt fördelade och BNP siffrorna blir ett dåligt ått på välfärden. Detta är naturligtvis ett problem och ekonomerna är medvetna om detta. Det har därför gjorts ett antal försök att konstruera alternativa välfärdsått som väger samman olika delar av utveckling för att undvika det ensidiga fokus på inkomster som BNP åttet ibland kan ge. Ett exempel är Förenta nationernas "Human Development Index" eller HDI som det brukar förkortas. HDI är ett sammanvägt index där BNP/capita, förväntad livslängd och läskunnighet och skolgång vägs in (Bigsten & Levin 2001, s.2).

6.2 Ginikoefficienten

I syfte att problematisera BNP-måttet väljer vi att analysera sambandet i vårt länderurval mellan BNP-tillväxt och ekonomisk jämlikhet, mätt med ginikoefficienten. Ginikoefficienten är ett ått på hur inkomsterna är fördelade i ett samhälle och är döpt efter den italienske statistikern Corrado Gini som uppfann det. Resonemanget illustreras bäst med hjälp av en figur (Todaro & Smith 2003, s.199-203):

Figur 6.1

I figuren, som representerar ett land, en region eller en annan valfri territoriell enhet så mäts befolkningen på x-axeln och inkomsterna på y-axeln. Befolkningen är ordnad efter inkomst i stigande ordning så att de allra fattigaste är placerade längst ut till vänster på x-axeln och de allra rikaste till höger. På y-axeln så mäts de totala inkomsterna. Den perfekta jämlikhetslinjen, eller 45-graderslinjen om man så vill, illustrerar det perfekt jämlika fallet. Längs denna linje är inkomsterna absolut jämlikt fördelade, de fattigaste 10 procenten äger 10 procent av inkomsterna och så vidare. Lorenzkurvan illustrerar den verkliga fördelningen av inkomsterna inom territoriet.

Ginikoefficienten beräknas med hjälp av följande formel:

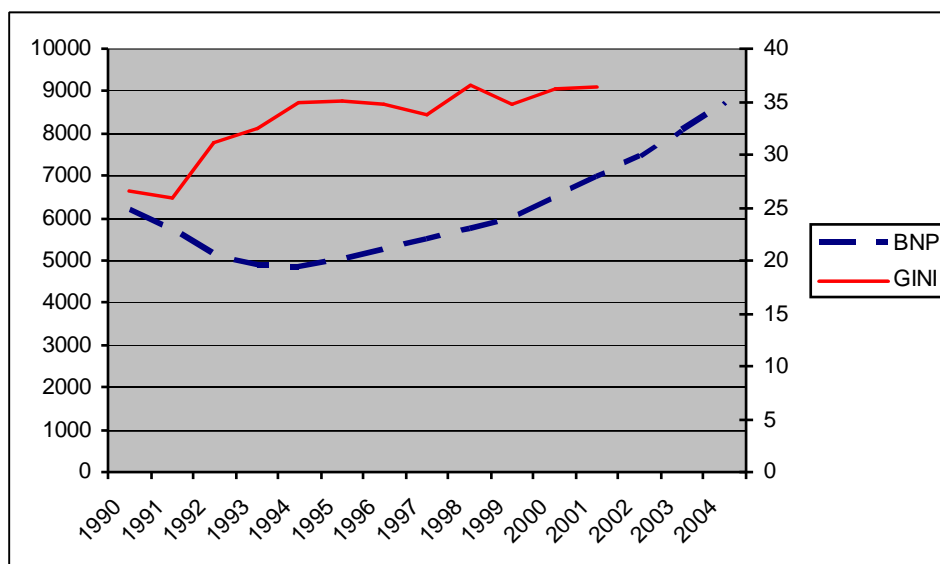
$$GINI = \frac{A}{A + B} \quad (\text{Ekvation 6.1})$$

D.v.s. man tar arean under 45-graderslinjen men ovanför Lorenzkurvan och dividerar med den totala arean under 45-graderslinjen. Detta genererar ett mått som sträcker sig från noll till ett och där noll betyder perfekt jämlikhet och ett perfekt ojämlikhet. Det mått vi kommer använda oss av här heter giniindex och är ginikoefficienten multiplicerad med 100.

6.3 Utvecklingen av inkomster och ekonomisk jämlikhet

Vi har plottat BNP per capita (ppp) och gini utveckling för ett genomsnitt av våra 25 länder över tiden 1991-2004 (Gini siffrorna sträcker sig tyvärr bara till 2001). Figur nedan:

Figur 6.2

Källa: IMF World economic outlook 2005, World institute for development economics research.

Som man kan se från figuren så ökar ojämlikheten mycket snabbt i början av transitionsfasen för att sedan plana ut något. Resultaten måste dock tolkas med viss försiktighet då siffrorna döljer relativt stora skillnader länderna emellan. Giniindexen varierar också ganska mycket från undersökning till undersökning men den samlade bilden är att inkomstklyftorna ökat i alla dessa länder, men i varierande grad. Hur kan man då tolka resultatet ovan? Vad man kan se är att ojämlikheten ökar snabbast de första fem åren efter att länderna inlett sin transition och att förändringstakten därefter planar ut i takt med att inkomstutvecklingen vänder uppåt

6.4 Teori

Egentligen är det två frågor man kan ställa sig. Den första är: Hur påverkar ojämlikheten den ekonomiska tillväxten? Och den andra är: hur påverkar tillväxten ojämlikheten? Åt vilket håll går

kausalteten, eller går den åt båda hållen? En av de första teoretikerna på detta område var Simon Kuznets. Han formulerade sin omvända U-hypotes 1955. Detta samband innebär i korthet att ojämlikheten i ett land tenderar att öka när tillväxtprocessen först sätter igång för att sedan avta när tillväxten kommer fler till godo (Barro 1999, s.7-8). De mekanismer som skulle ligga bakom denna utveckling är att eftersom arbetskraft migrerar från en traditionell (agrar) sektor till en modern industrisektor så ökar inkomstskillnaderna. Men allt eftersom industrialiseringen går framåt kommer fler och fler sugas in i den moderna sektorn och inkomstskillnaderna kommer då att minska. Om man med hjälp av okulärbesiktning undersöker figur 6.2 så finner man inget stöd för denna hypotes, resultatet är snarast det omvända, vilket man kanske kunde förväntat sig eftersom Kuznets fokus på agrara ekonomier med duala sektorer kanske inte fungerar i detta sammanhang. Detta fokus får sägas representera tillväxtprocessens inverkan på ojämlikheten. Men hur kan ojämlikheten påverka tillväxten? Barro listar fyra möjliga kanaler (Barro 1999, s.1-6).

1. En imperfekt kreditmarknad. Eftersom fattiga människor inte kan låna till sin egen utbildning och till investeringsprojekt leder ojämlikhet till lägre tillväxt eftersom de fattiga inte kan förverkliga sina projekt eller införskaffa tillräckligt med humankapital. En omfördelning av resurser skulle i detta fall öka investeringar och produktivitet.

2. Sociala problem. Om en stor fattigdom existerar så kan detta leda till kriminalitet, statskupper och så vidare. Detta gör investeringsklimatet osäkert och drar ner tillväxten.

3. Ojämlikhet leder till krav på statlig omfördelning av resurser. Detta skulle då leda till högre skatter vilket enligt teorin är en hämsko på ekonomisk tillväxt genom sina negativa effekter på sparande och arbete.

4. Sparkvoter. De rika sparar mer än de fattiga. Det betyder alltså att ökad omfördelning från rika till fattiga kommer att minska sparandet, och leda till lägre investeringar. Det senare givet att det inhemska sparandet är starkt korrelerat med investeringarna. Enligt denna länk skulle alltså mer ojämlikhet ha en positiv effekt på tillväxten.

Det har genomförts många empiriska undersökningar om sambandet mellan ekonomisk tillväxt och ojämlikhet. En sammanfattning av resultaten skulle kunna vara att de är tämligen blandade. Vissa forskare finner att fattigdom påverkar tillväxten negativt andra finner ett positivt samband (Barro 1999, s.7; Bigsten & Levin 2001, s.3-4, 9). På det stora hela verkar det dock finnas stöd för att länder med bra tillväxt är mer framgångsrika i att bekämpa fattigdomen.

6.5 Avslutande reflektioner om BNP-måttet

Det är svårt att tolka relationen i figur 6.1 i termer av huruvida tillväxten i de forna realsocialistiska länderna kommit den stora massan till godo. Vad man kan utläsa är att det initiala produktionsbortfallet samvarierade med ökade inkomstklyftor. Från tidpunkten då den genomsnittliga BNP-tillväxten blev positivt är sambandet svåranalyserat. Giniindexet tycks plana ut medan tillväxten ökar, men det faktum att det rör sig om genomsnitt och en mycket kort tidsperiod gör att utrymmet för slutsatser eller prediktioner är mycket litet. Vidare är det svårt att uttala sig om hur sambandet då det saknas siffror för utvecklingen under de senaste åren för giniindexet. Det är intressant att diskutera kausallänken – genererar tillväxten inkomstklyftor eller tvärtom –; svårare är det att dra några slutsatser kring kausaliteten av vår enkla plottning. Detta skulle kräva en mer sofistikerad ekonometrisk analys, något som ligger utanför ramen för vår uppsats.

7. Slutdiskussion

Resultatet vi erhållit i vår analys är inte entydigt men det är knappast förvånande. Att mäta ekonomisk politiska effekter på den ekonomiska tillväxten är ”tricky business”. De teorier som finns är för det mesta utvecklade med fungerande marknader i åtanke och kan tänkas fungera mindre bra på övergångsekonomierna. Detta har dock varit ett delsyfte, att pröva om ekonomisk teori håller i en transitionskontext. Speciellt övergångsaspekten är intressant, då det är fråga om ett gammalt system som skall ersättas med något nytt. Det blir med nödvändighet en dynamisk process där något gammalt förstörs för att något nytt skall kunna blomstra.

Man kan med utgångspunkt i vår analys finna såväl stöd för genomförd transitionspolicy som argument mot. I en specifik transitionsekonomisk kontext kan det finnas skäl att både risa och rosa till exempel The Washington Consensus, som är ett reformpaket som haft stort inflytande på den förda ekonomiska politiken i de realsocialistiska transitionsekonomierna. Det faktum att det negativa sambandet mellan inflation och tillväxt skulle då kunna tas som en intäkt för WC, liksom näringsfrihetens positiva inverkan på tillväxten; medan det vad beträffar den institutionella analysen, av bland andra Roland ansedd som eftersatt på grund av WC:s dominans, är svårt att dra några slutsatser. Således skulle man utifrån vår analys kunna finna ett försiktigt stöd för WC, med reservation för att institutionsmålet är svårt att uttala sig om. Dock finns det anledning att vara försiktig i den normativa analysen kring specifika reformpaket som WC: vad undersökningen säger framför allt säger är att vår urvalsgrupp av länder där lejonparten av länderna följt WC:s riktlinjer alternativt krav, har också WC:s prioriterade mål varit korrelerade med tillväxten. Risken för cirkelresonemang är följaktligen uppenbar: ekonomiska mål – låg inflation, hög näringsfrihet och hög tillväxt – kan rimligen nås, givet att direktiven följs. Detta torde vara relativt okontroversiellt. De centrala frågorna, menar vi, blir främst två:

- (i) Vilka alternativ fanns?
- (ii) Vilka var de aggregerade samhällliga kostnaderna för att nå målen?

På grund av vår givna ram för uppsatsen anser vi oss inte i stånd att besvara den normativa frågan om policyimplikationer för de realsocialistiska ekonomierna. I vår analys av utvecklingen för

giniindex visar vi att konsekvenserna för den ekonomiska jämlikheten är osäkra. En tillfredsställande normativ rekommendation skulle kräva en mer ingående analys av konsekvenserna som transitionen gett upphov till; en analys av vilka alternativa reformstrategier eller –paket som fanns att tillgå; samt sist men inte minst en mer ingående analys av reformmålen och resultaten av dem i andra kontexter, såsom Latinamerika eller Afrika. Trots vår ovilja att göra en rekommendation observerar vi, med vår erfarenhet av de realsocialistiska transitionsekonomierna som utgångspunkt, att transitionsprocessen och dess resultat varierar kraftigt enbart inom vårt relativt homogena urval. Detta föranleder oss att inom ramen för denna uppsats vara mycket försiktiga i att dra slutsatser om policyeffekters generella verkningsgrad.

Vad gäller den större frågan om ekonomisk mainstream-teorins tillämplighet i en transitionskontext har vi svårt att formulera en klar slutsats. Att inflationstakten utövar en signifikant negativ påverkan på tillväxttakten är ett resultat som ger ett visst stöd åt den så kallade initiala marknadshypotesen. Det verkar således rimligt att anta att det även i de realsocialistiska transitionsekonomierna finns transmissionsmekanismer som fångar upp den kostnad som det innebär för en ekonomi att ha hög inflation. Att därur härleda hypotesen om den initiala marknadssituationen ter sig däremot som ett potentiellt felslut, menar vi. I enlighet med Lavigne (1999) och med utgångspunkt i den beskrivning av de realsocialistiska ekonomierna som redovisas ovan, menar vi att det inte finns mycket som stöder hypotesen om en rådande marknadssituation i öst. Därtill är framför allt företeelser som reglerad prissättning, central planering och statligt ägande av alltför framträdande. Dock är syftet med denna uppsats inte att definiera marknaden såsom den bör vara eller empiriskt ser ut. Att ekonomiämnet har mycket att lära såväl av det realsocialistiska experimentet som av dessa länders marknadstransition torde dock vara helt okontroversiellt.

Avslutningsvis vill vi lyfta fram ett i våra ögon intressant förslag på idé för vidare forskning på området för denna uppsats. Att analysera tillväxtens effekter på sysselsättningen skulle göra policyanalysen mer komplett, menar vi. Tillväxten och sysselsättningen är i ekonomisk teoribildning intimt förknippade. Sambandet beskrivs exempelvis med hjälp av Okuns lag. Relationen torde dock skilja sig åt beroende på vilken den institutionella kontexten är, vilket skulle göra den realsocialistiska transitionen till ett särdeles intressant studieobjekt. Att integrera

sysselsättningsaspekten med tillväxten och ojämlikheten skulle potentiellt kunna producera en analysram utifrån vilken det i större utsträckning skulle gå att dra policyimplikationer. Den sociala situationen i de realsocialistiska länderna skulle därmed ges en belysning i ekonomiämnet, vilket öppnar för en mycket intressant diskussion.

8. Källförteckning

8.1 Publicerade källor

Acemoglu, Daron – Johnson, Simon – Robinson, James, 2004. "Institutions as the fundamental cause of long-run growth", *NBER working paper series*, working paper 10481.

Barro, Robert J, 1999. "Inequality and growth in a panel of countries", *Harvard University*.

Bigsten, Arne – Levin, Jörgen, 2001. "Tillväxt, inkomstfördelning och fattigdom i U-länderna", *Ekonomisk debatt*, årg. 29 nr 2.

Blanchard, Olivier, 2003. *Macroeconomics*. 3ed. New jersey: Prentice hall.

Blanchard, Olivier, 1997. *The Economics of Post-Communist Transition*. Oxford: Clarendon Press.

Easterly, William – Bruno, Michael, 1995. "Inflation crisis and long run growth", *NBER working paper series*, working paper 5209.

Faure, Andrew Murray, 1994. "Some Methodological Problems in Comparative Politics", *Journal Of Theoretical Politics*, vol. 6, no. 3, s. 307-322.

Fischer, Stanley, 1993. "The role of macroeconomic factors in growth", *NBER working paper series*, working paper 4565.

Fischer, Stanley – Modigliani, Franco, 1978. "Towards an understanding of the real effects and costs of inflation", *Weltwirtschaftliches Archive*, Vol. 114, No. 4, s. 810-833.

Fischer, Stanley – Sahay, Ratna, 2000. “The Transition Economies after Ten years”, *NBER working paper series*, working paper 7664.

Frances, Jane, 2004. “Institutions, firms and economic growth”, *New Zealand treasury*, working paper 04/19.

Glaeser, Edward L – La Porta, Rafael – Lopez-de-Silanes, Florencio – Shleifer, Andrei, 2004. ”Do institutions cause growth?”, *NBER working paper series*, working paper 10568.

Grogan, Louise – Moers, Luc, 2001. “Growth empirics with institutional measures for transition countries”, *Economic systems*, vol 25 s.323-344.

Gros, Daniel – Steinherr, Alfred, 2004. *Economic Transition in central and Eastern Europe: Planting the seeds*. Cambridge: Cambridge University Press.

Jones, Charles I, 2002. *Introduction to economic growth*. 2 ed. W.W. Norton.

Kornai, Janós, 1995. *Highway and byways : studies on reform and post-communist transition*. Cambridge: MIT Press.

Lavigne, Marie, 1999. *The Economics of transition: from socialist economy to market economy*. Basingstoke: MacMillan.

Levinsson, Claes – Lindström, Fredrik – Svanberg, Ingvar – Österberg, Oscar, 1998. *Central-och Östeuropa, kontinuitet och förändring*. Lund: Studentlitteratur.

Lundström, Susanna, 2003. *On Institutions, Economic Growth and the Environment..* Economic Studies 123, Göteborgs Universitet. (Thesis)

Murrell, Peter – Heybey, Berta, 1998. ”the relationship between economic growth and the speed of liberalization during transition”, *Journal of Policy Reform*, Vol. 3, Issue 2.

Pascall, G – Manning, N, 2000. "Gender and Social Policy: Comparing welfare states in Central and Eastern Europe and the former Soviet Union", *Journal of European Social Policy*, 10 (3:244-266).

Pindyck, Robert S – Solimano, Andrés, 1993. "Economic instability and aggregate investment", *NBER working paper series*, working paper 4380.

Rodrik, Dani, 1999. "Institutions for high quality growth: what are they and how to acquire them", *Harvard University*.

Roland, Gérard, 2000. *Transition and economics: Politics, markets and firms*. Cambridge: MIT press.

Rzonca, Andrzej – Cizkowicz, Piotr, 2003. "A comment on The relationship between policies and growth in transition countries" *Economic of transition*. 11 (4): 743-748

Temple, Jonathan, 2000. "Inflation and growth: Stories short and tall", *Journal of economic surveys*, vol. 14, n. 4.

Todaro, Michael P – Smith, Stephen C, 2003. *Economic Development*. 8ed. Essex: Pearson Education Limited.

8.2 Statistik

United nations statistics division: 2005-05-26

<http://unstats.un.org/unsd/databases.htm>

IMF world economic outlook: 2005-05-26

<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2005/01/data/index.htm>

Heritage foundation: 2005-05-26

<http://www.heritage.org/research/features/index/>

Alan Heston, Robert Summers and Bettina Aten, Penn World Table Version 6.1, Center for International Comparisons at the University of Pennsylvania (CICUP), October 2002. 2005-05-26

http://pwt.econ.upenn.edu/php_site/pwt61_form.php

World institute for development economics research: 2005-05-26

<http://www.wider.unu.edu/wiid/wiid.htm>

World Bank governance indicators

<http://www.worldbank.org/wbi/governance/pubs/govmatters3.html>